

CSOPONAI LAPOK

SZÉPIRODALOM ÉS TÁRSASÉLET KÖZLÖNYE.

TULAJDONOS SZERKESZTŐ

ORBÁN P E T Ő.

Előfizetési díj: Debrecenben félévre július 3-ától december végeig 5 frt; három hónapra július 3-ától szeptember végeig 2 frt 30 kr; egy hónapra, július végeig 1 frt ezüstben. Vidéken félévre 5 frt 45 kr; évnegyedre 2 frt 52 kr; egy hónapra 1 frt 12 kr. Előfizethetni helyben egyedül Csáthy Lajos úr könyvkereskedésében, a hol mindennemű hirdetések is elfogadtnak, miktől egy kétszer hasábozott sorért 4 p. kr fizetetik. Vidéken minden es. k. postahivatalnál, a hol az előfizetés elfogadatik s az előfizetési díj tartalmazó levél, ha ráíratik kívül, hogy hírlap-előfizetési díj tartalmaz, ingyen küldetik a szerkesztőséghez. Előfizetést gyűjtőknek minden 10 példány után egy ingyen példány adatik. Egyes szám ára 6 ezüst kr. — Megjelenik e lap hetenként kétszer: **szárdán** és **szombaton** délelőtt. Szerkesztőségi szállás nagy-csapóutca 10-dik szám, hátulso épületben.

 Figyelmeztetjük holnapos előfizetőinket az előfizetési díjaknak mielőbb kezeinkbe juttatására, hogy jövőre ahhoz alkalmazhassuk magunkat!

Uj előfizetőinknek — a 3-ik kivételével — az első hó számokkal is szolgálhatunk.

Szerk.

A debreceni csata

részletes s lehető leghivebb leírását egyik jelesb történésznünk tolla után — ígéretünk szerint — ezenel közöljük:

1849 augusztus 2-ika emléke.

Felviradott augusztus havának második reggele. Emlékezetes nap Debrecenre s vele a hazai történeztet nézve! — Kérdezitek, miért? Hiszen — mondjátok — ez is csak olyan, mint bármelyike a jelen 1850-ik év háromszázhatvanöt napjának. — Ma is csak azon nap emelkedik a láthatárra, mely tegnap kelt s holnap fölkelni fog. Ma is csak úgy lótfut a sokaság, mint tegnap zsi bongott, s hihetőleg holnap is zsi bongani fog élelmeért.

Oh ne szakaszszátok, kérlek, az emlékezet szárnya-in visszalebegőt ilyesmikkel félbe! Hagyjátok őt háborítlanul borongani a multakon! Hadd tolongjanak ez első évfordulati napon zajtalanul lelke elé szomorú emléke s s vele minden iszonyai a ma egy éve vívott debreceni csatának. De engedjétek meg az elmélkedőnek egyszerűs mind, hadd kísértse meg vázolatban adni az ütközetet, mely egyik jelentékeny tényezője lön a forradalom berekesztését siettelő végzetszerű catastropháknak.

Tollamat pártérdek vezetni nem fogja. A szóban forgó csata, most egy év multával — miután a pártviszályok és harcias szenvedelmek a mohos sirdombokon elpihentenek — sem egyik, sem másik féle. E csata ma már a történeztetnek tartozik birodalmához. És én ismerem a történeztetirónak hivatását. E hivatásnak szellemében kísértendem meg adni részleteit e csatának. Ha előadásomban

hibáznám, cáfoljon meg a csatában tettelesen szereplő, vagy ha ilyen nem találkoznék, cáfoljon meg Debrecen városnak polgársága, megannyi szemtanuja a vívott ütközetnek. De soraimat — remélem — igazság érdekében írottaknak ítélendi a részrehajlatlan. — A részrehajlóért a történeztetrajzoló ugyis hiában fáradozott.

De áttérek a dolog érdemére, s ezt teendő, célszerűnek vélem, kevés szóval megérinteni az ütközetet megelőzőt eseményeket is.

Az egy nyomoruságteljes időszak volt, melyet Debrecen s ennek környéke az 1849-ik év július havában általélt. A Ceodajeff tábornok parancsnoksága alatti 4-dik hadtestet képezett orosz hadaknak, melyek július 3-án vonulának volt be a városba, innen július 6-ikán Tokaj felé Miskolcra, herceg Paskewich főhadiszállására, nagy hirtelenséggel történt visszavonulása után, a forradalmiak részéről K o r p o n a i ezredes nyomult be július 11-én a városba felkelőnépével s kevés számú rendes katonasággal. — Falragaszokban szólítaték föl a nép fölkelésre, de a többizbeli zaklatásnak sem lön az ezredes által előre remélt sikere. Nem csoda, — általános volt a nép között a léhangoltság; s ha az april 14ke óta országszerte szembetünökép észrevehető zsi bbadást nem számítónk is be — mit, pedig a számításból kifeledni nem lehet, — az utóbbi időkben történt események után minden higgadt gondolkozásnak meg kelle arról győződnie, mikép a forradalmi seregek, elébb vagy utóbb, kénytelenek engedni — az egyesült nagy erőknek.

A zsigárdi, peredi, győri veszett csaták híre, Görgei táborának lefelévonulása, — a zsámboki s turai veszteségek Dembinszky részéről, — s ez utóbbinak Nagy-Kátától Szeged felé, — a nélkül hogy a Görgeivel célbavett egyesülést eszközölhette volna, lesietése, — Szegeden a képviselők gyűlésezésében mindinkább mutatkozó zavar, megannyi fontos okok voltak, mindenkit megerősíteni a hitben, hogy nincsen messzire a forradalmi ügy Waterlooja. — A vérmesb reményűek azonban ezt hinni nem akarák. — Népfölkeléssel akarák a tulnyomó erő ellensúlyozását megkísérteni. Buzdító kísérletöknek lön is

anyai eredménye, hogy e környékből is, Korponai ezredes parancsnoksága alá, fölkelő nép gyülekezék Tisza-Füred alá. Többen tudnillik úgy vélekedének, mintha hosszu tiszavonal, fölkelő lándzsás és kaszás néppel megvédhető lenne a temérdek orosz erőnek Tiszáni átlépésétől. Igen természetes, hogy csalatkozniok kel'e; herceg Paskewich, a Görgeivel Zsolcánál és Gesztelynél vívott csaták után, Görgeit Tokaj felé szoritva, Fürednél, a Tiszán átkeléshez készült, s szétrebbentvén Korponainak nagyobbára fölkelő népből álló csapatát, — a Tiszán át is kelt, — s a Tisza-Füredről Debrecen felé egyenesen vezető országutat, mint víznélküli és végetlen pusztaságon keresztül vívót, megkísértés után célszerűtlennek találván, Tisza-Füredről, Egyeken keresztül fölfelé, a Tisza balpartján, Csegének vevé irányát; Csegétől fordulva B. Ujvárosra keresztül Debrecennek, s július hó 30, 31-dik napjain csapataival B. Ujvárosra, Debrecentől három órai távolságra eső jókora helységbe meg is érkezett. —

Görgei, ki Tokajnál, július 27-ke éjjelén költ volt a Tiszán által, útját Nyiregyháza felé folytató, innen izenven be Debrecenbe, hogy serege számára 50,000 részletkenyér, s egyéb élelemszerek készen legyenek. — Alig menekedheték Görgei, őt, a Tisza jobb partján, szünetlen hátulról üldöző orosz erő elől, ime az már, a Tisza balpartján ismét oldalában volt. — Azért, mig maga, a vezérlete alatti 3-ik és 7-ik hadtestből — melyeknek L é i n i n g e n és P ö l t e m b e r g tábornokok valának parancsnokai — álló sereggel Vámos-Pércs, Nagy-Léta s Kis-Maria felé sietne a berettyóvonalnak fűdőzésére, parancsot ad az 1-ső hadtest vezérének Nagy Sándor tábornoknak, miként ez tüstént Debrecen felé nyomuljon. Feladatává lön — Görgei által — Nagy Sándornak téve, mellékesen ugyan az, hogy a kiéhezett hadtest élelemszerekkel látassék el, célszerűbbnek vélvén Görgei azt, ha az összes tábor nem egy uton járva, szerezné be élelmét; de föfeladatul az lön kitűzve Nagy Sándornak, hogy hadtestével, Görgei főtáborát, az orosz erő támadása ellen fedezné. —

Mig a két ellentáborban ezek így történtek, ez alatt Korponai ezredesnek Tisza-Füredről szétrobbantott fölkelő népe, a városba meghozá hírét, a roppant orosz erő közelgésének. Voltak — noha már kevesen — kik ezt hinni nem akarák, — valószínűleg a dolog valódi állását önmagok előtt is titkolni ohajtván, s magukat biztos jövő reményével kecsegtetvén. Az ilyenek oly édes hitben ringták magukat, hogy még, a Tisza-Füredről, ide Debrecenbe, mellékuton bejuthatott füredi lakosoknak is — kik, saját szemekkel levén tanui Paskewich herceg roppant haderejének, a látottakat ittben hüven elbeszélék — hitegetés, mi több, árulás vádját is lobbanták szemökbe.

A nagyobb rész azonban aggódva remeget a város jövődjéje miatt. — S ha a város utcáin járdaltál, nem találkozhatál vidám ábrázattal, nem hallhatád az elébbi megszokott zsihongást. — Az egészen, valami fátuimszerű merev tompultság, s neme az elfásultságnak terült el. —

Néma hallgatagsággal sompolygot a polgár, polgártársra mellett. A szótlanul egymásra tekintők szembeszédéből, a figyelmes vizsgáló könnyen kitalálá, hogy mindenki csak ezen egyetlen eszmével foglalkozik: valljon mi leendő mindezeknek vége? Hiában biztatá Korponai ezredes a város népét, — hiában szorgalmaskodék a mindig derült képü ezredes, a város nyugoti részén, Ujváros felé, örjáratképeni elrendezésével maroknyi fegyveres népének, s némely vállalkozó fölkelő csapatjainak; mindaz legkevésbbé sem volt képes deríteni a csüggedt kedélyeket.

Augustus 1-én délelőtt, gyorsan elterjed a hír a városon, mikép B a t t h y á n y i Kázmér és S z e m e r e ministerek, Szeged felől jöve, Debrecenbe vannak. — A hír csakugyan való volt. Az említett férfiak reggeli 9—10 óra között érkezvén meg, a 'F e h é r l ó' című fogadóban vevék szállásukat. — Jólesett a népnek, mindenféle jobbnál jobb gyanításokkal hozni a ministerek megérkezését egybekötötetésbe, — azonban az ábránd mulékony volt. — Az emittett két férfi, elköltvén a vendéglőben ebédét, az nap délután. félháromra, a városi közönség lovaiból kiállított két előfogaton, péterfiutcán, a városból kitávozanak, Görgeit nyiradonyi hadiszállásán fölkeresendők. Későbbben tudósittatánk, mikép a két minister, a forradalmi kormánytól nyert kiküldetése nyomán ment volt Görgeihez, ezzel egyetértőleg s közremunkálva, kísértendők meg, herceg Paskewichcsel, a forradalmi kormány nevébeni alkudozást. Mit, hogy az orosz főtábornok határozottan visszautasított, talán említenem sem szükséges.

Augustus 1-én a nap lealdozott, magával vivén kedvező kilátásokrai reményeinket, de nem egyszersmind bokros aggodalmainkat is. — Az éj, töprenkedések s keserű sejtések között folyt le; csak hajnal felé történt a kedélyeken változás. — Igen, mert Görgeinek odafentebb érintett rendelete értelmében Nagy Sándor tábornok, a parancsnoksága alatt álló hadtesttel, Hadházzról, augustus elsejéről második napra forduló éjjel, megindulván, Debrecen alá augnustus 2-dikának reggelén 2—3 óra táján megérkezett. Seregével azonban a tábornok, a városba be nem jöve, de a várost balfelől hagyva, ennek nyugot felé eső környékei felé vevé irányát. —

Még tábor sem üte a hadtest, már is, az érkező csapat láthatása, nem egy-két egyént vont ki a városból, a város szélére. — Sokan ismerőseiket, barátukat, rokonukat találák a hadtestben fel, — többen ujságvágyból menének ki, mert még forradalmi csapat — ily nagy számban — Debrecen körül nem volt elébbi időkben látható; — mások ismét másért menének ki. — Ki fogná elszámolni az indokokat, melyek az érkező csapatok elé kimezésre kit-kit készttének. — Elég az hozzá, hogy néző sok, igen sok volt.

Az egy sajátságos látvány vala, mely e hadtest sorain tükröződött végig. — Ha nem tudtad volna is, hogy Görgei seregéből e hadtest szenvedett legtöbbet Görgeinek Komárom alóli visszahuzódása óta; ha nem hallot-

tad volna is magoktól e hadfiaktól, mikép e hadtest Ballassa-Gyarmattól idáig Görgei seregének mindig utócsapatát képezve, nem csoda, ha a szüntelen nyomában levő orosz erő általi folytonos üldöztetés, a csaknem emberi erőn felül kifejtett ellenállás, a naponként — a nélkül, hogy közben valahol szünet lett volna — duplázott s triplázott erőtetett marcheok, a rekkenő nyári napok, s ezekre következett hűs éjek, a sok kiállott éhség és szomjúság miatt, ekkép el van alélva; ha ismétlem, mind ezeket magoktól tőlök nem hallád is: csak egy tekintet kelle e hadtestre, már is akaratlanul kelle meggyőződöd affelől, mikép e csapatok, valami rendkívüli szenvedéseknek voltanak kitéve; s meg kelle győződni affelől, mikép e csapatok testi lankadásához lelki levertség is van kapcsolva. — Hogy is ne! A még Komáromnál 7000 lélekből álló 1-ső hadtest, idáig, sok inség, szenvedés s csaták kiállása közben 5000-re olvadva le, — tisztán láthatá előre, mikép anynyi elhordozott sanyaruság után is, nem nyugalom, nem — mi pedig a katonát főleg emeli — biztosan remélhető győzedelem, hanem még több szenvedés, több csatavesztés, s — mi a katona kedélyére legzsibbasztóbban hat — végre is elébb vagy utóbb csalhatlanul bekövetkező teljes megveretés, — sőt ennél — mert már ekkor többeknek e sejtelem is kinosan vérzé kebelét — tán még szomorubb sors is vár reájok. — A csapatokban kétségkívül többen voltak, kiket a forradalmi ügghöz az események hatalma csatolt volt; ime a forradalmi ügynek bukása már csaknem bizonyos vala; és mégis a huszár, a honvéd, a tüzér — anynyi nem érdemlett szenvedések által is meg nem rendítve — szótlanul engede előljárói parancsának, s hű marada anynyi csatákban megcsorbult kardjához, s anynyi csatákban megrongyolott zászlójához. — Nem szólt, nem zúgott, csak érzett, csak sejtett. — Állítják sokan, mintha Görgei öszzses seregében Nagy Sándor hadteste lett volna legforradalmiabb érzelmű. Ezért lett volna ez a monarchicus Görgei által alkalmazva mindenütt ott, hol bizonyos vala a veszély. — Menyinyiben legyen biztos alapja ez állításnak, adatok hiányában, nem tudhatom. Anynyi igaz, hogy Nagy Sándornak nem volt semmi része azon katonai emeute-ban, melynélfogva a Görgei körében levő táborkari- és törzstisztek még Komárom alatt július hó elején beadák a forradalmi kormánynak Görgeinek a fővezérségtől elmozdítottása elleni tiltakozásukat, mely tiltakozást pedig — melleleg legyen említve — Leiningen és Pöltemberg első irtanak alá a több tisztek között. — Az is közösen tudva van, mikép egy haditanácsban Nagy Sándor bátorkodott nagyfelszóval gondolkozni Görgei irányában, s ennek jelenlétében nyilvánítá, mikép a ki dictátor akarna lenni, ő annak Brutusává leend. — Hogy ilyes viseletével, a különben is tulságosan önérzetű Görgeinek rokonszenvét nem fogta Nagy Sándor megnyerni, az természetes. — De hogy ez s több ily okok voltaképen vontak-e a két tábornok között választófalat, s eredményezék-e azt, hogy Görgei jelenleg is

szándékosan kívánná Nagy Sándort a bizonyos veszély martalékaul kitenni, ezt már határozottan állítani nem merném, noha többen készek volnának e hitök mellett vértanúságot is szenvedni. — Én ezen eszmét itt csak azért pendítém meg, mert egybefüggésben lenni látom azt a Görgei által Nagy Sándornak adott, s általam majd odaalább előadandó parancscsal.

Mielőtt azonban azt megérinteném: leirom Nagy Sándor Debrecen alatt táborított csapatainak fekvését.

Debrecennek nyugoti oldalán — hol hatvan- és meszterutcákon kifelé, az ugynevezett Köntös és Csige szőlőskertek közt, a Madarasnak s Fürednek vivő országút elnyulik — mely országútból a Látóképfogadónál jobbfelé ágazik ki a Debrecentől mintegy három óra távolságra eső Ujvárosnak vivő ut is, — ismétlem, Debrecennek nyugoti oldalán, a városon kívül, ettől mintegy 600 lépésnyire, épen a föntérintett országút mentében, egy fűzesekkel prémezett hoszszu gát vonul el, — neve Köntösgát. Ezen gát egy, jobb és balfelől, északról délre elterülő széles völgyet metsz keresztül, mely völgyterületben tavaszi és őszi esőzések alkalmával nagy tócsa (innen Tócsa a neve), sőt néhol épen folyóerek is keletkeznek. E völgyterület északfelől a Nagyerdönél (igy nevezetik a város északi részén ettől 5—600 lépésnyi távolságban keletről nyugotra elterülő erdőség) szünik meg, délfele pedig meszszre a gáttól az ugynevezett Tégláskert felé nyulik el. — Keleti oldalán a völgyterületnek, és így a város felől, egymást sűrűn felváltó, s egymástól csak a városból ki vezető országutak által elválasztott szőlőskertek fekszenek, — nyugotról pedig a völgyterületnek és így a pesti oldalról, folytonos láncolatban, dombosság terül el, mely dombosság néhol, épen nagy halmokká is fölemelkedik. — Az említett völgyterület — melyben helylyelközzel — kivált a Köntösgát éjszaki oldalán — nagyobb s kisebb gödrök is találtatnak, — a város népe által cserép- és téglavető gyanánt használtatik. A Köntösgát nyugoti végétől jobbra fekvő cserépvető (Kokasló a neve) cserépes épületekkel, több rakás tüzi fával, s egy négyszegű erős, mélyen s szélesen felárkolt s feltöltött kerítéssel volt ekkori időben ellátva. A cserépvetőtől kissé belebb a völgyterületben, éjszak felé, számos téglavetőkalyibák vannak sűrűen elszórva. — A völgyterület előtt nyugotfelőli dombosabb rész, a városi nép barmainak legelőjeül szolgál, a várostól számítva körülbelül 8,000 lépésig kifelé. — Ezen túl, a nyugotfelé terülő országút mentében jobbra háztáni szántóföldek, belebb pedig macsi tanyák; balra Kisnyilas nevet viselő kiosztott szántóföldek terülnek el, melyek épen a jelen időben (1849. augustus 2-án) különféle terményekkel, legtöbnyire buján tenyésző, s ez évben szerfölött nagyságra felnőtt tengerivetésekkel diszelegtek.

Nagy Sándor, miután a reá váró Korponai ezredes parancsnoksága alatti körülbelül 2,000-re menő, részint szuronyos fegyverrel, részint lándzsával ellátott hadát, s 7 álguját hadtestével egyesítette, ezáltal 7,000-nyi szá-

mu seregével s 41 álgujával, a leirtam völgyterületben vön állomást, seregét minden percben csataképpen tartva. A jobb szárny, Korponai ezredes csapataiból, melynek a 96-dik zászlóalj volt kiegészítője, 12 álguból állva, a Nagy-erdő sarkánál levő nyulas csapszékre támaszkodott, s innen nem messzire bent a Nagy-erdőben, 2 század gyalogság volt elrejtve. — A középpontra (centrum) 6 álgu lön helyezve, fedezetül 2 század huszárság s 1,500 gyalogság — köztök a 28-ik honvédszászlóalj, — a kokaslói cserépvetőben s a dombok megett úgy vala elrejtve, hogy azt az Ujváros felől jövedett ellenség nem fogta láthatni. A balszárny, mely a Köntösgáttól balra eső részen levő völgyterületben, az előtte már lapályosabbá lett dombosság által kevésbé volt fedezve, 4,500 emberből (köztök a 6-ik és 52-ik zászlóalj) s 15 álguból állva, egy mellette levő mocsáros helyre támaszkodék, míg a mocsáros hely előtti mezőség csatárláncokkal lön sűrűn beborítva, 6 álgu négy század lovasság s egy lándzsás zászlóalj, kétszázad felkelőnép álla tartalékban. — Az előőrök, az országút mentében, a Látókép nevet viselő csárda felé félmérföldre lönek kiküldve, míg a cirkálók az egy mérföldnyi távolságu Látókép felé, meddig csak lehetett, kiszáguldozának. —

A Köntösgátnak nyugoti végén tul, ehhez mintegy 200 lépésre, a füredi országutnak épen balfelén egy nagy halom áll. Ezzel épen általellenben az országuttól jobbra, mintegy 100 lépésre egy valamivel még nagyobb halom emelkedik, épen általellenben a Kokasló nevű cserépvető épületnek. — Ez utóbbi halmon — honnan a tábor fekvése egészen kivethető volt — szállott Nagy Sándor meg, s miután a szükséges parancsokat kiadá, az ut fáradalmait kipihenendő, a halom tetején köpenyét leterítve, reggeli 6—7 óráig itt szunyadt egykeveset; majd egy szolgálatban megjelenő őrnagy által felköltetve, az előőrségen állítólagosan mutatkozó kozákok elleni működéshez szükséges rendelést kiadva, ugyancsak e halom tetején költé el, segédével, sült szalonnából s annak zsirjával megcsepegtetett kenyérből álló egyszerű reggelijét. — E halom maig is Nagy Sándor halmanak mondatik. —

Sz.

(Vége köv.)

A hegyekből, az alföldre.

Köszöntelek, te néma rónaság,
Gyermekkoromnak édes bölcseje!
Vigyétek el ti bérci szelletek,
Mit anyjának küld távol gyermeke.

Oly rég idő, hogy lelkem elszakadt,
Hogy nem láthattam végetlen eget.
Egy nagy világsír nyílt azóta fel:
Hogy elbocsátá kedves gyermekét

Fenn áll-e még az ősi ház fala,
Hol ringatott szelid szülői kar?
S mely gyermekévim játékot szemlélte,
Áll-e még az ősi kised udvar?

Köszöntelek ti bérci szelletek;
Kérdjétek meg: szenvedtek-e sokat?
Mint zúgott el felettök a vihar?
Ki lett lakói közül áldozat?

O mert, beh sok, mit itt mi szenvedénk,
Mik gyermekének szívét gyilkolák!
A dús erőben eljött ifiat
Nem ismernék meg, hogy ha láthaták.

Az arc rózsái elhervadtanak,
Halvány komolyság ül a homlokán;
És bár a szív, mint Aetna, tűzben ég;
Az ifju lön idétlen hó tanyáz.

Mondjátok el az ismerők között,
Hol majd felölem lesz tudakozás:
Mint verte itt fel bűnös sátorát
Fajunk ellen a rút vértagadás.

Mint bujdokol vad erdők sűrűjében,
Mint fut, miként az üzött vad rohan,
Mint rejti bujját némán rongyaiba
A honfi, halgatag fájdalomiban.

..... Nézzétek meg sirját anyámnak is;
Tudom hantját ledulta a vihar.
Kérdjétek: volt-e oit lenn nyugalom?
... Szegény! fölötte járt a büszke tar...

De rólam nem kell semmit szóljatok.
Vagy — mondjátok, hogy én — boldog vagyok...
Hiszen, ha tudna mindent, a valót:
Sirban sem lesznek nyugton a porok.

Anyám, anyám, szerelmes jó anyám!
Mért is szüled boldogtalan fiad?
Hogy szive meg szakadon bánatában...
Oh bár lehetnék véled föld alatt!..

Im a kit oly gyöngéden szeretél,
Kit minden év megláta sírodnál,
Az áldozót a hála könyvivel
Hiában várod sirhantod porán...

S elfognak aszni sirvirágaid...!
De o anyám ne feddj meg engemet,
Mert könyeim, mik őket éltették —
Elsirtam mind szegény hazám felett.

F.

Nyíri élet.

Muzsám! Parnassusból ki régen távoztál,
Pegasus kutjából messzre szakadoztál,
Ha még valamit tudsz, a mit onnan hoztál,
Láss fölvev munkádhöz, ha meg nem változtál.

(— 1674-ből. —)

Soha olyan pogányszivü kegyetlent, mint az a fátum!
... Őszzetör, ront, fölforgat mindent vad kénye szerint;
nincs előtte tiszteletben semmi, de semmi, még a nyíri ne-

mes ember kutyabőre sem! Szétszórta a zivatar Verböci szent lapjait; vége van a dicső primae nonusnak; nincsen több privilegium, nincsen csak egy is...

Pedig mily tiszteletre méltó antiquitas lett volna az a köznemesség, s mindenek fölött, az anynyi eredetiséggel tündöklő nyíri compossessoratus, a mai világ múzeumában; — a szent hajdanna e maradványai, eleven mammothként jártak volna köztünk, emlékeztetve a parancsolatra: tiszteld a régiségeket, hogy hosszú ideig élj e földön.

Másképp történt! Az új viszonyok letörlék róluk ama zománcot, mely eredeti sajátságait, jellemeket átragyogá. Az életről már elenyészvők, elenyészendők az emlékeztetéstől is...

Tekintsünk rajtok még egyszer végig; aztán füstöljünk be őket, s — — ite missa est. —

* * *

Lőn annakokáért, hogy mikoron a föld kerektségén élő keresztyének irnak vala Krisztus után 1841-et, én pedig lakozám falai között a nagy Debrecennek: megjelenék álomban, fényes felhőnek közepette, az urnak anygala; és szóla hozzám ilyenképen:

„Kelj fel, fia Sámuelnek, az utolsó zsidóbiró nevére keresztelt apának, és hagyd el a te nyoszolyádat; mert szivedbe látott a vesék vizsgálója, annakokáért tennen o-hajtásod szerint, és az ő parancsolatjából, elmenédesz a homoktartományba, hol teremnek a tenyeres talpas nyíri farkók, és tenyésznek a fúrge nyíri dámák, a kik járnak ketten egy cipőben. Hirdeténd pedig ő közöttök az ur igéjét, melyben vagyon üdvösség; azért sietvén kelj, vedd fel a te nyoszolyádat és járj.“

A követségválasztásra hívó csengetyi megkondult, — a fényes felhő ellebbent — fölébredtem, s szent missiómat teljesítendő, — rohantam, föliratni nevem a husvétii apostolok közé.

Szükség ugyanis tudniok mindazoknak, a kiknek illik, miszerint a mi főiskolánk vénei, az ő tanítványaikat, épenugy, mint idvezitőnk a maga apostolait, szerte küldözik az országban, hogy tanítsák a népeket, predikálván előttök az urnak igéit. Csakhogy, az ő testamentomi tanítványok jutalma, többnyire keserű üldöztetés, és fájó tőviskorona volt; míg az újabb kor e fiatal missionariusai, néhány jó nap emléken kívül, még néha egypár fejelés csizmára valót is visznek haza. —

Utban talált a kelő nap, s mentem — mentem — mendégéltem, míg végre kijelölt falumhoz eljutottam.

Tojás nem hasonlít jobban a tojáshoz, mint egyik nyíri helység a másikhoz.

Mindenikben alacson vityillók, homokbuckák közé rendetlenül elszórva, mintha garaboncás diák, meszsze tájakról, mérgében sepepte volna össze őket; s középen a legmagasb dombon, ott guggol a falu temploma, mint csirkéi között a fiastyúk.

Közelében az Ur házának, a domb tövében nyujtódik a paplak, és az iskola. Ezek azonban korán sem tűnnek ki a több épületek közül, ha csak az által nem, hogy egyebeknél rongyosabbak.

Ilyenben lakott többek közt ama szegény kosta is, kinek én a következő ünnepek alatt, vendége valék leendő.

A sövényből font invalidus kunyhó — mert háznak a legjobb akarattal sem mondhatom — ákácmanókkal volt körül támogatva, hogy az időtől kapott sebek miatti fájdalomában össze ne rogyják; s a bozontos szalmatető, ugy látszik, gyakran szokott hajba kapni a zivatarral, mert üstöke most is hatalmasan meg volt cibálva. Kéményére csak azért nem rakott fészket a vándor gólya, mert, igazán szólva, kéménye nem is volt.

Udvarán sem kocsinyom, sem kut, be volt az vette egészen — tökkel; mi háromról győzött meg engem: hogy nyíren a tök leginkább terem, s hogy a rektor gyalog jár és nem vizet iszik.

Beléptem a füstös konyhába. Innen, egy féligmeddig gyalult deszkából csakugy istennevében összetakolt ajtó nyílt jobbra, melyen egy kis lyukból piszkos madzag lógott; megrántottam, s föl pattant az ajtó fakilincse.

Az iskolában voltam, de nemes tanulóifjuság nem ült a padokon, hanem három éhes malac rohant reám, s majd leverte lábamról. A mint jobban körülnéztem, úgy találtam, hogy a hallgató-terem át van alakítva kamarává, első része azonban meg volt hagyva — sertésólnak.

Visszaléptem, s a balról nyíló ajtót tártam föl.

Kisdéd és sötét volt a szoba, melybe most tevém lábam. Egyik szögletében, barna abroszszal terített asztalka mellett, fenyőlócán ült, egy bokáig érő tübingái kabátba gombolt kis száraz ember, az öreg ludi magister, s szerelmesen ölelgetett egy köpcös — zöld kancsót.

Emberére ismert bennem az első pillanattal, s a nélkül hogy kérdezte volna: ki vagytok? előmbé jött, átölt, aztán leülte, s barna rozs-kenyeret tevén előmbé, kinnálgatott az egresnél savanyubb vinkóból, mely, vármegyei commissarius kezéből véve, vallatónak is megjárta volna.

Tudta az öreg ur, mi az illendőség, s mint házigazda, maga ment elől jó példával, egymásra csókolgatta a zöldmázost, míg szemhéjai lassanként elnehezédének, akkorákat pislantott már, mint egy miskolci kenyér; végre nem állhatván tovább a dicsőséget, az asztal szélére borult, s elaludt.

Egyetlen ágy, alatta két tojó tyúk, rostával leboritva, a falon két tarka tányér, ablakba támasztva egy tükörtöredék: volt minden butora a szegény laknak; de volt még egy fényüzési cikk is, a kandalló párkányán heverő macska, melyet azért tartok itt fényüzésnek, mert e házatán az egér is került, hiszen minek járna ott, hol nincs mit ennie?

Ugyan van-e aztán ember, ki lelkiösmeretesen merne kívánni, hogy ily kiáltó inség közepett is egész lélek-

kel adja magát a nevelésnek azon tanító, kinek nemhogy kényelméről, de mindennapi szükségéről sem gondoskodik az egyház, ki mindent nélkülöz, csak a nyomornak van bővében!

És csoda-e, ha nem gondolván vele a nép, biz ő sem veri ennek sorsa miatt fejét a falba?.. Csoda-e, ha ez ember, utolsó fillérekjét is a zsidónak adja, hogy miután lelke el van keseredve, a rosz bor gyomrát is keserítse el; és kábítsa meg gőzével a főt, hogy ne tudjon gondolni multa és jövőre, hogy ne érezze kinját a jelennek, hogy ne lássa ennek medúza-arcát, melytől kövé válik az érzékenyebb?..

Hát örökös axiomának marad-e ama mondat, hogy a nevelőség = istenátka? (Quem dii odere, paedagogum fecere.) Avvagy meddig fog még ajkon forogni a dal: „Mesternél a disznópásztor százszor jobban él!“ —

Az álladalom talpköve a nép! Mig ezt nem nevelték: átalakulásról, reformokról hiába papoltok. Mit ér kezetekben Phidiás vésője, ha simithatlan durva követ kell dolgoznótok?

Népnevelés a státus-jólét alphája. De hogy a népet nevelhessétek: előbb népoktatókról kell gondoskodnotok. S hogy ilyenekre szert tehessétek: mindenekelőtt sorsukat biztosítsátok! — —

De, — engedelmet kérek, majd el is tévedtem!

Azt akarám vala mondani, hogy rektorné aszszonyom és Káci leánya haza jöttek a nyírbátori hetivásárról, s aztán — lefeküdtünk.

* * *

Az ily ünnepi követségek, mint a most tollam alatt levő is, egyuttal koldulási praktizálás. Mert tudni illik, hogy a szent ígéket hirdető „nemes“ tanulónak egyszersmind kéregetnie kell. — Gyalázatos mesterség; s az öreg Fáy András már rég kikelt ellene; de azért máig is áll, mint a Sion hegye.

Felöltöttem ünnepelőtti napon a vastagabbik orcámat én is, s nyakamba vettem a reverendát, és a falut.

Itt kezdődik ismeretségem a nyíri nemes urakkal.

Mintegy 40 házat kelle meglátogatnom, mikben egytől egyig, nemzetes urak és nemzetes aszszonyoságok lakának, urfiakkal és kisaszszonyokkal egyetemben.

A nyíri nemzetes ur, csakugy ingben és gatyában jár, mint a nem nemzetes paraszt ember; csak olyan sövénykerítése és rosz házikója van, mint ennek; amazé és ezé közt csupán anynyi a különbség, hogy a nemzetes urak egy belső telekre nyolcan is építkeznek — valamint egy külső telken 16-an is osztoznak; mert hogy mellékesen megemlitsük: ez a nemzetesur-féle nép olyan szaporra, mint a veréb. Vannak azonban más kitüntető tulajdonságaik, mik által a közönséges pór fölött állanak. Ilyen a tiszteletreméltó ármális, mely csak a nemes urak mesztergerendái fölött diszeleg; honnan minden sátoros ün-

nepkor elővétetik, megporoztatik, s megmutatják a kis urfinak, hogy tanuljon rá büszke lenni. Ilyen ama falon függő dicsőséges kard, mely vért ugyan sohasem látott, de annál több rozsdát; s mely csupa harc iránti gyűlöletből anynyira ragaszkodik békés hüvelyéhez, hogy nincs ember, ki tőle elválaszsa. És mit mondjunk az ősi kurta mentéről? melynek prémjét még a mult század végén lelegelte a moly; s melynek posztaja már anynyira megfinomult, hogy kefélni sem merik, hanem kiáll benne a nemzetes ur az udvarra, s a szél fujja le róla a pelyhet; mi azonban évente csak egyszer szokott történni; — a mente csak „ur színe változásakor“ vétetik föl!

A nemzetes aszszonyok jellemzésére csak anynyit említék, hogy kit ölban, kit istállóban kellett fölkeresnem, midőn a szobában senkit sem találtam; s aztán együtt mentünk be, vagy egy kis venyigével, vagy egy darabtozakkal a — konyhába, hol zsámolyra ültettek; pálinkás korsót nyomtak az ölembe; megkérdezték: hogy megy Debrecenben a buza? hová való vagyok? mi nevem? — s ezzel vége volt a conversálásnak; fogtam kalapomat, és mentem tovább.

S tudja olvasóm: mi az a nyíri furkó?..

A nyíri furkó két kézzel és ugyananynyi lábbal születik a világra, mint szintén más becsületes ember gyermeke. Midőn a hat markot megüti, iskolába küldik, s ha rektram a nagy kátén eminenter keresztül toltta (nemes embernek nem szabad hátul járni sehol): ekkor bevitetik a bölcsék követ keresni Debrecenbe,

— hol lakik a Pallás, sok tanítványával. —

Itt azonban, két három év alatt rendezen gyűjt magának a fogékony elme anynyi bölcseségét, miszerint be tudja látni, hogy e világon minden csak hiábavalóság és a léleknek gyötrelme; s miként Kölcsey mondja:

„Bölcselkedő oktalanság,
Rendbe fűzött tudatlanság,
Kártyavár s légalkotvány
Mindenféle tudomány!“

E keserű tapasztalat visszaüzi őt az ősi kandalló tűzhelyéhez; hol lerázván magáról a tarka bonjourt és vele hozott iskolai port; s öltvén vállaira pitykés mándlit és fekete gubát: alkotja a nemességnek azon semidoctus osztályát, melynek tagjait a közbeszéd „nyíri furkó“ névvel tisztel meg.

Az ily tanult férfiak rábeszélő tehetségét vették már igénybe tisztválasztásokkor s használták őket kolomposul, a kortes urak. Egyébként is ők levén, kik nemes társaik előtt a praerogatívákat magyarázni szokták. „Eladták lelköket egy huszasért, és nemesi szabadságról beszéltek; holtraverve tántorogtak néha a korcsmából, s mégis azt dadogák, hogy a nemest megverni nem szabad; Icik zsidó zsebéből a füle is alig látszott ki, de azért úgy tartá, hogy ő nem adózik; ivó pajtásai a bakra kötözték, de azért őt elfogni nem lehetett.“ — Ezt Jósika Miklós írja, s úgy látszik hogy a nyíren írta.

Kereskedés zsidóhoz, mesterség paraszthoz illik, — szokta mondani büszkén a nemes ember, s volna bár 99 gyermeke: egyet sem taníttatna belőlök valami élelmódra; hanem eldarabolja nekik földét, mint a laskát, s így nyomorogják végig az életet, semmit nem örökölve őseiktől, egyebet a középkori gögnél, és egyegy rakáspérnél, melyen aztán egész életökben elcivódnak rokonaikkal.

Páriának tartja a parasztot, s azt hiszi, hogy a kinek kutyabőre nincs: nem is az isten képére és hasonlóságára van teremtve. Honnan, nincs rá példa, miszerint nyíri nemes, leányát pórnak adta volna nőül. Soha!

Sőt a helységekben, még lakásaikat is külön oldalon építik a jobbágyokéitól, s azon falurészt, hol e gögös kaszt ütötte föl tanyáját „Nemes-szer“nek nevezik.

Ha lányos házhoz mégy, s az a szerencsétlenség van, hogy nőtlen vagy: apa és anya szakadatlanul a virtualitásról fognak előtted beszélni; elmondják: minő rangos őseik voltak, s mily vagyonosak valának; mi kézen van hagyományuk; minő pert folytatnak most iránta; és a többi. S mikor mindezt elmondák, — magadra hagynak az „eladó“ hajadonnal — — mulathatsz!

De isten őrizzen, hogy ha egy lányas háznál megfordultál, a többihez is el ne menj, a hány csak van. Mert akkor jaj neked! a nemzetes aszszonyok nyelve megemésztő tűz képében fog fejedre szállni; mely veszélynek pedig kár volna magunkat kitenni, anynyival is inkább, mert itt a homokhalmok közt, kedves kis özikék teremnek ám!

Ah! azok a fúrge nyíri d á m á k !!!

Hanem ez aranyhaju kökényszemű angyalokkal kissé tovább szeretnék mulatni; s mert még egy kalandom is van elbeszélni való: most nem akarom egy végtében oly sokáig fárasztani olvasóm figyelmét. — Aztán meg, —

Kis pihenést Musám te is adj kedvednek,
Meddig a több dolgok föl nem kerekednek.“ —

Apafi.

(Vége köv.)

Kinn a járdán....

Kinn a járdán, ismerősnek
Lépte hallik,
A leányka, ablakából,
Rá kihajlik.
Kémelő anyját, mögötte
Elfelejtí.
És szemének párcsillagát
Majd leejti.
Kinn, az ifju, mintha volna
Holdkórsága:
Felsővárg, a földet alig
Éri lába.
„Ah, szeles! — sikolt az agg nő —
Mit feszengesz!
Majd kibuktál; engemet mint
Megijesztesz.“

„Ah! anyácskám! mint huny a uap,
Azt csodáltam.“
Mond a csintalan leányka
Elpirultan. —
„Csak el onnan! mond mamácska —
Sejtem én már,
Hogy az én leányom napja
A földön jár“ . . .

Miskolci Pál.

Lemondás.

Meg nem iszom többé a bort,
A leányt meg nem ölelem.
A hol a pohárt megfogom
Ott szakadjon el a kezem.
Bor: áll az ember' fejébe,
Szívébe áll: a szerelem.
Meg nem iszom többé a bort,
A leányt meg nem ölelem,
De csak egyszer, csak még egyszer
Az a riadó peregjen:
Csók a lánynak, a pohárnak,
És a halált megölelem.

Rábai.

Debreceni napló.

Ha az emlékezet szárnyain a múltba visszarepülünk és városunk utcáin sétálva elelgondolkozunk: hiszik-e olvasóink, hogy van egy tárgy, a mire lehetlen újra meg újra nem emlékeznünk? Ugy van. A minap én épen azon gondolkodtam, mikép lehetne a főbb utcákon levő tavakat betölteni, a midőn egy pallóból kiálló izmos szeg egyet hasítván topánomon, rendre igazított, mintha mondta volna: „eh erről gondolkozni nem a te kötelességed.“*) Egyszer meg épen a cassino hajdani fényére emlékeztem vissza, fájlaltam annak nem létét, azonban tekintvén egy szivaros boltba, egész megvigasztalódtam látván, hogy a cassino nem létét egy bizonyos szivaros bolt nemcsak kipótolja, sőt annak körét anynyira tulszárnyalja, hogy midőn amott legfőlebb olvastak, tekéztek, kártyáztak: itt folyvást az ész fegyvereit edzik: élceket gyártanak, aphorismákat készítenek a világ számára stb. stb. . . . Azaz ezek közt biz én csak azt akartam kiemelni, hogy midőn e tárgy körül jártak eszméim: hát ismét egy palló felgömbült darabján akadt meg... nadrágom egyik szárnya. És mindjárt észrevettem, hogy e tárgyról sem kellett volna gondolkodnom. — Haza ballagván, ép nadrágot huztam, és gondolkodtam a vásárról. Itt a vásár, lehet mindenféle kelméket venni, az utósó papucstól föl egész a szivig, s ettől föl egész a kalap... alatti agyvelőig: csak pénz legyen. Ah te remek képe a világműködésnek, mely ugyanazon egy rendszerhez van kötve)

*) Ejh ejh! ön tán nem is tudja, hogy általában az utcák csinosításá nemcsak tervbe, hanem a terv már ittott foganatba is vétetett? Csak egy-kis türelem, nem lehet egyszerre és mindenütt mindent tenni.

Szerk.

Csak pénz! csak pénz! Hát mindezekből csak azt akartam kihozni, hogy pesti atyánkfiai és mi mind hiában térünk vissza oly gyakran a debreceni rossz járdákra: mindig ugyanazon tárgyon akadnak meg... lábaink: a rossz palókon.

— Szinkörünkben folyó hó 1-sőén „Magyar fogoly török rabságban“ Békesi javára adatott gyér közönség előtt. Békesi (Szapáry) és Csiszér (Hamzabég) kedves életet szereztek a közönségnek. Láng Bódiné (Zulima) kis szerepét jól játszá. Szabó Krisztina (Szapáriné) kissé akadozott. Békesi több pártolást érdemelt volna. Azonban kár hogy jutalomjátékaul nem mást, kevésbé ismert darabot választott. Mert nem Pesten vagyunk.

— Biztos forrásból értesülünk, mikép Pesten a m. academia néhány tagja, kik közül Érdy (Lucenbaeher), Jerney, Lugossy, Pauler, Reguly, Repicky, Szabó Istv., Szontagh, Wencel s Toldi Ferenc urakat, az utóbbit mint szerkesztőt, említhetjük, egy tudományos havi folyóirat alakítására egyesülnek, mely a mult évtizedekben megjelent Tudománytár, Athenaeum és Figyelmező, Szemle stb. letűntével irodalmunkban érzett sajnós hiányt volna pótolandó, s füzeteit még ez évben megindítaná. Ennyit mondani elég, hogy hazánkfiai e fontos irodalmi vállalat iránti figyelemre fölhívjuk.

— A közlebbi számban közölt megkegyelmezett képviselők és kormánybiztosok hiányos névsorát következő nevekkel egészítjük ki: gr. Bethlen Ján., ifjabb Farkas Lajos, Molnár György, Nagy Kár. ©

Vidéki élet.

Pápa, jul. 25. Szerkesztő! Társaséletünkről szeretnék ez alkalommal valamit írni, de ez most is oly lankadt, oly félenk és előítéletes, mint volt ezelőtt, — mint volt péld. a télen, midőn egy többek által alakítani szándokolt műkedvelői társulat még csirájában elfagyott, melynek eszméje azonban jelenleg némelyek által újra fölelevenítetett. Hejh, uraim! nagy fába vágták a fejszét. Pápan oly műkedvelőtársulatot, mely közönség elé léphessen, aligha fognak egyhamar alakíthatni. Hisz rendesen azok vonják ki magukat amugy debreceniek módjára, kiknek föllépése körülményszerüleg leginkább szükségeltetnék, — és nemcsak hölgyeink teszik ezt, hanem, szegény rájok! ifjaink közül is sokan, mint tapasztalánk 1847-ben.

Többektől felszólítatva, de különben is az igazság érdekében ki kell nyilatkoztatnom: hogy a közlebbi levelemben dicsérettel említett francia szemorvosról a „Magyar Hirlap“ veszprémi levelezője által tett abbéli tudósítás, mintha érintett szemorvos irományai letartóztatva, maga pedig fogva volna — nem igaz, alaptalan rágalom; mert említett orvos urnak semmi irománya, sem maga letartóztatva nincs. Sőt ez alaptan

lan koholmányok miatt oly lépéseket tön, hogy azon bizonyos uriembernek nem igen leend jövőre kedve mást, holmi magára illehető, nyeglenc-féle szavakkal rágalmazni. Jól ismerjük önt, s önt ismerve, bátran elmondhatjuk: „Figulus figulum odit.“

A napokban testgyakorlóintézetünk irányában igen furcsa párbeszédet hallék. Nem állhatom meg, hogy el ne mondjam.

Egy ur és egy aszszonyság találkoztak az utcán.

„No, tensaszszonyság! van testgyakorlóintézetünk, kétséggel a kis Móric tagja leend.“

„Nem biz az, édes ur, az én fiamból nem akarom, hogy köteleltáncos legyen“ — volt a neheztelő válasz.

Ezen aszszonyságnak nagyon furcsa fogalma lehet a testgyakorlóról. — Ajánljuk neki, hogy kis Móric fiacskáját a világ minden kincseért se bocsássa a testgyakorlóintézetbe, mert ott valamiképp valami teshajlékonysági ügyesség talál ráragadni. Punctum.

Az „ideiglenesen“ elbocsátott honvédek ismét beparancsoltattak megyei székvárosunkba, hol is szorosabb vizsgálat után kapják meg végképeni elbocsáttatásukat. —

Tegnap ment el városunkból félszázad gyalogság, a Bakonyt kissé átvadászni, mert hirszerint temérdek katonai szökevények tanyáznak ott. Utonállások s kirablások több ízben történnek. — Nem lehetne-e ezen másként is segíteni?

S. K.

HIRDETÉS.

J. A. Valero et Söhne

k. priv. Grosshändler et Inhaber einer
k. k. priv. Seidenzeug-Fabrik
in Pesth

machen hiermit die Anzeige dass sie ihr Manu-
factur und Fabriks Waaren-Lager von Neuen
Markt Platz in die Palatin- vormals Wind- Gasse
ins von Marzibányische Eckhaus Nro 187 ver-
legt haben, allwo sie auch ein best sortirtes
Lager in allen Gattungen Leder unter-
halten.

Pap Lajos urnak bírói foglalás alá vett több ingóságai, u. m. sertései, lovai, szarvasmarhái, folyó hónap 12-dik napján, a vásár rendes helyén, árverés útján el fognak adatni. — Költ Debrecenben, aug. 2-án 1850.

Nagy Mihály sk.,
végrehajtó-bíró.

Nyomatik Debrecen város könyvnyomdájában.